

Voorwoord

In 1989 gaf Slobodan Milosevic met veel vertoon een herdenkingstoespraak over de Slag op het Merelveld. Deze veldslag was 600 jaar eerder gevoerd in het huidige Kosovo tussen een grotendeels Servisch leger en troepen van het Ottomaanse Rijk. Opmerkelijk is dat de Serven deze veldslag niet hadden gewonnen. Het grotendeels Servische leger werd verslagen en het orthodoxe Servische koninkrijk zou meer dan 500 jaar onder Ottomaanse islamitische heerschappij komen. In de Servische mondelinge overlevering werden de helden van de Slag in herinnering gehouden en al snel gemythologiseerd. Terwijl orthodoxe Servische christenen eeuwenlang zuchtten onder en vochten tegen het juk van de Turken, werd het verlies omgezet in een overwinning. Door het offer van de Serven werd de Turkse opmars een halt toegeroepen en bleef christelijk Europa gevrijwaard van islamitische overheersing; aldus de overlevering.

De herdenking in 1989 van de verloren, maar dus toch gewonnen Slag op het Merelveld was een belangrijke oorzaak van de crises op de Balkan in de jaren '90. Na 40 jaar onderdrukking binnen het communistische Joegoslavië explodeerde het Servisch nationalisme (en van andere volken), wat leidde tot gruwelijke etnische zuiveringen en oorlogen. Oorlogen die na de val van de Muur niet meer mogelijk werden geacht in het beschaafde Europa en die ook Nederland diep hebben beïnvloedt. Het historische dogma dat 'de geschiedenis wordt geschreven door de overwinnaar' blijkt niet altijd op te gaan.

In dit themanummer van *Groniek* wordt daarom niet de nadruk gelegd op de overwinnaar van een veldslag of oorlog, maar juist aandacht besteed aan de manier waarop de verliezende partij om is gegaan met het verlies. Op welke wijze werd een dergelijk nationaal trauma als de Slag op het Merelveld verwerkt, zowel direct na het verlies als in de periode daarna? En hoe werd het nationaal geheugen door deze reactie gevormd? In dit nummer beantwoordden vijf auteurs deze vragen in hun behandeling van verschillende veldslagen of oorlogen. De kern van de artikelen vormt het onderzoeken van de receptie van de betreffende slag of oorlog binnen de verliezende natie; deze receptie kan politieke, sociale en culturele vormen aannemen en gevolgen hebben die tot op de dag van vandaag doorwerken.

Jona Lendering opent het themanummer met de Slag bij Thermopylai in

480 voor Christus. De Spartaanse koning Leonidas voerde in deze veldslag een klein Grieks leger aan, dat een overweldigende invasiemacht van de Perzische koning Xerxes bij een smalle bergpas tegen probeerde te houden. De koning en een deel van zijn leger kwamen om nadat ze omsingeld werden door het grotere Perzische leger. De Perzen zouden uiteindelijk worden verslagen door een grote Griekse alliantie en Griekenland bleef vrij van Perzische overheersing. Lendering bespreekt hoe in de Griekse en moderne historiografie deze veldslag, het optreden van Leonidas en de gevolgen van de veldslag zijn geïnterpreteerd.

Raymond Detrez gaat in het tweede artikel in op de Servische reactie op de hierboven al genoemde Slag op het Merelveld. Na de Slag ontstond een traditie van mythevorming rond het heldhaftige optreden van de Serven, die zich tot in de huidige tijd heeft door ontwikkeld.

Frank Trombley bespreekt een gebeurtenis die door contemporaine en latere historici als een omslag in de wereldgeschiedenis werd gezien. In 1453 werd Constantinopel ingenomen door de Turken en hiermee kwam een einde aan het Byzantijnse Rijk, het oostelijk deel van het Romeinse Rijk dat zich na de val van Rome nog bijna een millennium in stand wist te houden. Trombley onderzoekt de culturele, politieke en sociale reacties van Grieken en West Europeanen op de Val van Constantinopel in de Late Middeleeuwen.

In het vierde artikel staat de Amerikaanse Burgeroorlog van 1861-1865 centraal. In reactie op de sterker wordende Noordelijke weerstand tegen (uitbreidende) slavernij, scheidden verscheidene Zuidelijke staten zich af van de Amerikaanse Unie en vormden ze de *Confederacy*. De *Confederate States* werden in de daaropvolgende Burgeroorlog verslagen door de *Union*, maar het Zuidelijke verlies heeft opmerkelijk meer aandacht gekregen dan de Noordelijke overwinning. Susan-Mary Grant gaat in op de Zuidelijke verwerking van de oorlog en de ontwikkeling van de *Lost Cause*, een geromantiseerde versie van de Burgeroorlog en van het vooroorlogse leven in het Zuiden.

Het themagedeelte van dit nummer wordt afgesloten door Peter Groenewold. In zijn artikel schrijft hij over de Duitse behandeling van de Slag om Stalingrad van 1944, dat vaak als de omslag in de Tweede Wereldoorlog wordt beschreven. Het Duits-Russische oorlogsverleden heeft door de opdeling van Duitsland en de Russische bezetting van het oosten een eigen karakter gekregen. Groenewold bespreekt de vorm en gevolgen van deze ontwikkeling, die zich zowel op populair als geschiedwetenschappelijk

gebied heeft voorgedaan.

Het Supplement begint met een Hoog van de Toren waarin oud-redactielid Jonne Harmsa pleit voor een grotere rol van evolutionaire theorie in geschiedschrijving. Hierna reageert RUG-promovendus Reinbert Krol in een speciale rubriek op de Hoog van de Toren van Marijn Parmentier in *Groniek* 182. Peter Rietbergen vertelt in de rubriek Historisch Erfgoed over de dom van Karel de Grote in Aken. Tot slot vertelt Jan Willem Stutje in de rubriek Persoonlijkheden over zijn fascinatie voor de Nederlandse socialist Ferdinand Domela Nieuwenhuis.

De redactie wenst u veel leesplezier.